

Pratarmė

Romanas „Banga“ remiasi tikrais įvykiais, 1967 metais nutikusiais Kalifornijos miesto Palo Alto vidurinėje mokykloje per istorijos pamokas. Pasak mokytojo Rono Joneso, po to trejus metus niekas apie tai nekalbėjo. Jis sakė: „Tai vienas baugiausių dalykų, nutikusių mano pamokose.“

„Banga“ suskaldė mokyklą. Romane susitelkiama į šį įvykį ir parodoma, kaip spaudžiami galingos grupės jėgos – tai pastebima daugelyje istorinių judėjimų ir sektų – žmonės yra įtikinami įsitraukti ir taip netenka asmens teisių, jiems dažnai padaroma didelė žala. Šioje knygoje tikroviškai perteikiamas mokinių patirtas poveikis ir gautos pamokos.

Taip pat yra parengta valandos trukmės laida „Banga“, kurią kompanijai ABC sukūrė Virginia L. Carter, vykdomoji „Tandem Productions“ ir „T. A. T. Communications Company“ direktorė.

Harriet Harvey Coffin
Projektų konsultantė

T. A. T. Communications Company

1 skyrius

Lorė Sonders sėdėjo Gordonos mokyklos laikraščio redakcijoje ir kramsnojo rašiklio galiuką. Dailutė mergina trumpais šviesiai rudais plaukais, kone nuolat besišypsanti, o šypsena pranykdavo tik jai nusiminus ar kramtant rašiklius. Pastaruoju metu rašiklių ji apgraužė nemažai. Tiesą pasakius, rankinėje nebeliko nė vieno pieštuko ar tušinuko, kurio galiukas iš nervų nebūtų apgraužtas. Bet koku atveju, vis tiek geriau nei rūkyti.

Lorė apsižvalgė po nediduką kabinetą su darbataliais, spausdinimo mašinėlėmis ir šviesos stalais. Dabar prie visų spausdinimo mašinelių turėtų sėdėti mokiniai ir spausdinti straipsnius „Gordonos vidurinės gandonešiui“, mokyklos laikraščiui. Dizaineriai ir maketuotojai turėtų dirbti prie šviesos stalų, maketuoti būsimą numerį. Bet patalpoje sėdėjo viena Lorė. Bėda ta, kad šiandien labai graži diena.

Ji pajuto, kaip trakstelėjo plastikinis rašiklio korpusas. Mama buvo įspėjusi, kad vieną gražią dieną graužiamas rašiklis perskils, ilga plastiko atplaiša įstrigs gerklėje ir ji mirtinai uždus. Taip sugalvoti gali tik mama, atsidususi pamanė Lorė.

Ji pažvelgė į sieninį laikrodį. Vis tiek teliko kelios minutės pertraukos. Nėra tokios taisyklės, kad reikėtų dirbti redakcijoje per langus tarp pamokų, bet visi žino, kad naujausias „Gandonešio“ numeris turi išeiti kitą savaitę. Negi taip sunku vos kelioms dienoms pamiršti savo frisbius, cigaretes ir įdegi, kad numeris pasirodytų laiku?

Lorė įmetė rašiklį į rankinę ir pradėjo dėliotis sąsiuvinius kitai pamokai. Beviltiška. Ji čia jau trejus metus, ir laikraštis visada vėluoja. Net dabar, jai tapus vyriausiąja redaktore, niekas nepasikeitė. Numeris pasirodys tada, kai visi susiims ir jį parengs.

Uždariusi redakcijos duris išėjo į koridorių. Kol kas jis tuščias, dar nenuskambėjo pertraukos skambutis ir matyti vos keletas mokinių. Lorė praėjo kelis kabinetus, sustojo prie vienos klasės ir pažvelgė pro įstiklintą langelį duryse.

Klasėje sėdėjo jos geriausia draugė Eimė Smit, smulkutė mergina tankiais garbanotais auksiniais plaukais, ir stengėsi ištempti kelias likusias minutes iki pono Gabondžio vedamos prancūzų pamokos galo. Lorė pono Gabondžio vedamą prancūzų lankė praėjusiais metais, ir ta pamoka buvo viena didžiausių nuobodžių jos gyvenime. Ponas Gabondis – striukas, juodbrūvas, kresno sudėjimo vyras, srūvantis prakaitu net šalčiausią žiemos dieną. Aiškino nuobodžiu monotonišku balsu, kuris lengvai užmigdydavo net stropiausią mokinį, ir nors jo dėstomas kursas nebuvo sunkus, Lorė prisiminė, kaip vargdavo bandydama išlaikyti dėmesį, kad gautų A įvertinimą.

Dabar, stebėdama, kaip draugė visaip stengiasi rodyti susidomėjimą, Lorė nusprendė, kad reikia ją pralinksinti. Atsistojo už durų taip, kad Eimė ją matytų, o ponas Gabondis ne, ir nutaisiusi kvailą veidą sužvairavo akimis. Eimė užsidengė delnu

burną, kad nesusijuoktų. Lorė toliau maivėsi, tik Eimė stengėsi nežiūrėti, bet vis tiek neišlaikė ir pasisuko žvilgtelti, ką draugė dar iškrės. Tada Lorė nutaisė savo garsųjį žuvies veidą: padarė atlėpusias ausis, sužvairavo akimis ir papūtė lūpas. Eimė taip tvardėsi nesusijuokusi, kad jos skruostais net pradėjo risti ašaros.

Lorė suprato, kad daugiau maivytiis nereikėtų. Eimę stebėti labai linksma – ją taip lengva prajuokinti. Bet jei Lorė ir toliau taip varys, Eimė turbūt nukris nuo kėdės ir ims raitytis tarp suolų. Bet nepajėgė susitvardyti. Atsuko į duris nugarą, kad būtų daugiau įtampos, tada perkreipė burną ir akis, ir greitai apsigrėžė.

Prie durų stovėjo siaubingai įpykęs ponas Gabondis. Jam už nugaros Eimė ir visa klasė spiegė iš juoko. Lorė net išsižiojo. Bet Gabondžiui nespėjus pažerti priekaištų, suskambėjo skambutis ir pro jį į koridorių iškart siūbtelėjo mokiniai. Eimė išėjo susiėmusi už šonų, įsiedegusių nuo smarkaus kvatojimo. Ponas Gabondis tik dėbtelėjo į jas, o merginos, susikibusios už parankių, patraukė į kitą pamoką, jau nebeturėdamos kvapo toliau juoktis.

Istorijos kabinete Benas Rosas buvo pasilenkęs ties projektoriumi – mėgino išprausti juostą į sudėtingą cilindrių ir lęšių labirintą. Bandė jau ketvirtą kartą ir vis nepavykdavo. Suirzęs pirštais persibraukė banguotus rudus plaukus. Technika jam koją kiša visą gyvenimą – jį iš proto varė filmų projektoriai, automobiliai, netgi savitarnos pompa vietos degalinėje.

Jis niekaip nesuprato, kodėl šioje srityje jam taip nesiseka, tad jei laukdavo susirėmimas su technika, jis vietą užleisdavo savo žmonai Kristei. Ji Gordono vidurinėje mokė muzikos ir vadovavo chorui, o namuose buvo atsakinga už viską, kam reikėjo miklių rankų. Ji dažnai pajuokaudavo, kad Benui negalima patikėti

net lemputės persukti, nors jis prieštaravo, kad čia persūdyta. Per savo gyvenimą buvo persukęs ne vieną lemputę ir, kiek atsimena, sugadino tik dvi.

O kol kas Gordonio vidurinėje – Benas su Kriste mokytojavo čia dvejus metus – jam pavyko nuslėpti negabumą technikai. Ar greičiau ši bruožą užgožė auganti jo, kaip išskirtinio jauno mokytojo, reputacija. Beno mokiniams išpūdį darė jo energija – dėstoma tema jam būdavo tokia įdomi, jis taip į ją įsitraukdavo, kad ir mokiniams telikdavo susidomėti. Jie sakydavo, kad jis užkrečia, turėdami galvoje išskirtinę jo charizmą. Jis rasdavo su jais bendrą kalbą.

Roso kolegos jautėsi įvairiai. Kai kuriems jo energija, atsidaivismas ir kūrybiškumas darė išpūdį. Buvo kalbama, kad jis per pamokas taiko kitokius metodus, kad jei tik įmanoma, pamoko mokinius praktinių, aktualių istorijos aspektų. Jiems mokantis apie kokią nors politinę sistemą, jis padalindavo klasę į politines partijas. Jei eidavo kokį garsų teismo procesą, vieną mokinį paskirdavo kaltinamuoju, kiti tapdavo prokurorais ir advokatais, o likusieji sėdėdavo tarp prisiekusiųjų.

Bet kiti kolegos į Beną žvelgė skeptiškiau. Kai kurie kalbėjo, kad jis jaunas, naivus ir persistengia, kad po kelerių metų nurims ir pradės „teisingai“ vesti pamokas: užduos daug skaityti ir kas savaitę rengs patikrinimus, viską dėstys tarsi per paskaitą. Dar kitiems paprasčiausiai nepatiko, jog mokykloje jis nedėvi kostiumo su kaklaraiščiu. Vienas ar du netgi atvirai pripažino tiesiog jam pavydintys.

Bet nė vienas mokytojas nepavydėjo Benui visiško jo negebėjimo paleisti kino projektoriaus. Nors gal kitose srityse jis ir žibėjo, bet dabar tik krapštėsi galvą ir stebeilijo į aparate susiraizgiusią ir užstrigusią kino juostą. Dvyliktokai į istorijos pamoką

pradės rinktis po kelių minučių, o parodyti jiems šitą filmą jis planavo jau kelias savaites. Kodėl pedagoginiame universitete nedėstomas juostos įdėjimo kursas?

Rosas suvyniojo juostą ant ritės ir daugiau į aparatą nebedėjo. Be jokios abejonės, klasėje tikrai atsiras vaikas, puikiai besitvarantis su vaizdo technika, ir viską paleis per akimirką. Benas grįžo prie savo stalo ir kilstelėjo šūsnį lapų su namų darbais, kuriuos mokiniam ketino gražinti prieš filmo peržiūrą.

Įvertinimai jau darosi nuspėjami, pamanė Benas, dar kartą versdamas lapus. Kaip visada, du darbai gavo A įvertinimą – Lorė Sonders ir Eimė Smit. Vienas A su minusu, tada šūsnis B ir C. Du D įvertinimai: vienas Brajano Amono, amerikietiškojo futbolo komandos atakuojančio saugo, kuriam, regis, patiko rinkti prastus įvertinimus, nors Benas aiškiai matė, kad jis turi galvą ir pasistengęs galėtų mokytis daug geriau. Kitas D atiteko Robertui Bilingsui, klasės nevykėliui. Rosas papurtė galvą. Tas Bilingsų vaikas – tikras galvos skausmas.

Koridoriuje suskambėjo skambutis ir Benas išgirdo, kaip su trenksmais prasivėrė kabinetų durys ir į koridorius išsiveržė mokiniai. Įdomu, kad jie strimgalviais išleikia iš klasės, bet į kitą pamoką kažkodėl atšliaužia kaip sraigės. Šiaip, Beno manymu, vidurinėje mokytis dabar yra geriau nei jo laikais. Bet keli dalykai nedavė jam ramybės. Vienas jų – atsainus mokinių negebėjimas laiku ateiti į pamoką. Kartais, kol klasė susirinkdavo, jis prarasdavo penkias ar net dešimt minučių brangaus pamokos laiko. Jei po antro skambučio nebūdavai kabinete jo laikais, bėda tau garantuota.

Kita problema – namų darbai. Vaikams visai neįdomu juos ruošti. Gali juos aprėkti, drąsinti, prirašyti F įvertinimų ar palikti po pamokų – niekas neveikia. Namų darbai tapo kone laisvu

pasirinkimu. Ar, kaip prieš kelias savaites pasakė vienas devinto-
kas: „Pone Rosai, aišku, suprantu, kad namų darbai yra svarbūs,
bet man svarbesnis yra socialinis gyvenimas.“

Benas sukikeno. Socialinis gyvenimas.

Dabar į klasę jau pradėjo rinktis mokiniai. Rosas pamatė Dei-
vidą Kolinsą, aukštą išvaizdų vaikina, futbolo komandos gynėją.
Jis – Lorės Sonders vaikas.

– Deividai, – šūktelėjo Rosas, – gal tau pavyktų paleisti tą kino
projektorių?

– Aišku, – atsakė Deividas.

Roso stebimas jis priklaupė prie projektoriaus ir mikliai ėmė-
si darbo. Vos po kelių sekundžių juosta jau buvo įdėta. Benas nu-
sišypsojo ir padėjo.

Į klasę įsliūkino Robertas Bilingsas. Stambus vaikas su nuo-
lat išsipešusiais marškiniiais, susivėlęs, tarsi nė nesivargintų pasi-
šukuoti rytą išsivertęs iš lovos.

– Žiūrėsim filmą? – paklausė pamatęs projektorių.

– Ką čia nusišneki, kvailuti, – atšovė Bredas, kuriam ypač pa-
tikdavo jį kankinti. – Ponui Rosui tiesiog patinka dėlioti juostas
į projektorių.

– Gerai, Bredai, – griežtai nutraukė Benas. – Gana.

Susirinko pakankamai mokinių, tad Rosas galėjo pradėti da-
linti namų užduotis.

– Gerai, – garsesniu balsu pradėjo jis, norėdamas atkreipti mo-
kinių dėmesį. – Čia praėjusios savaitės užduotys. Apibendrin-
siu, kad padirbėjote gerai. – Vaikščiodamas tarp suolų jis dalino
lapus. – Bet dar kartą įspėju. Dirbate atmestiniai. – Stabtelėjo ir
iškėlė vieną lapą prieš klasę. – Tik pažvelkit. Ar tikrai būtina ap-
kraigalioti paraštes?

Mokiniai sukriženo.

– Kieno čia? – paklausė kažkas.

– Ne jūsų reikalas. – Benas sumaišė lapus ir dalijo toliau. – Nuo dabar pradėsiu mažinti pažymius už netvarką. Jei labai daug pritaisėte, prieš atiduodami viską perrašykite. Supratote?

Keli mokiniai linktelėjo. Kiti nė nesiklausė. Benas nuėjo į klasės priekį ir nuleido susukamą ekraną. Šį semestrą pastabą dėl netvarkingų namų darbų jis sako jau trečią kartą.